

RAPPORT

efter intervjuundersökning om det svenska språkets ställning på Åland

Töftö den 30 augusti 2003

Gunilla Sanders

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
1 Bakgrund	1
2 Uppdraget	1
3 Metod	2
4 Sammanfattning	3
5 Sammanställning av intervjusvar	7
5.1 Landskapsstyrelsen	7
5.2 Språkfrågan i EU-arbetet	12
5.3 ÅHS-sjukvård	15
5.4 Ålands polismyndighet	19
5.5 Näringsliv	20
5.6 Länsstyrelsen, statliga verksamheter	25
5.7 Ålands kommunförbund	29
5.8 Ålands idrottsförbund	30
5.9 Kyrkan	32

1 Bakgrund

Uppdraget att färdigställa en vitbok för att kartlägga svenska språkets ställning inom landskapsstyrelsen, statliga myndigheter och inom näringslivet kom som en följd av ett spørsmål i lagtinget om språkpolitik (2002-04-20).

Spörsmålet var undertecknat av lagtingsledamöterna Danne Sundman, Bert Häggblom, Jörgen Strand, Dennis Jansson och Harriet Lindeman.

Landskapsstyrelsens svar på spørsmålet föredrogs i plenum den 31 maj 2002.

Efter debatt bordlades ärendet till den 3 juni då debatten fortsatte och ltl Danne Sundman understödd av ltl Barbro Sundback lämnade följande förslag:

"att lagtinget hemställer hos landskapsstyrelsen att landskapsstyrelsen i samråd med lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd utarbetar en vitbok om språkpolitik".

Efter överläggningar mellan landskapsstyrelsen och självstyrelsepolitiska nämnden beslutas att först göra en kartläggning med hjälp av en utomstående konsult stödd av en referensgrupp med representanter för landskapsstyrelsen och Ålands Handelskammare.

Efter att rapporten överlämnats skall nya konsultationer äga rum mellan landskapsstyrelsen och självstyrelsepolitiska nämnden om hur arbetet skall fortgå.

2 Uppdraget

Landskapsstyrelsen beslutade den 13 mars 2003 att en kartläggning skulle göras för att belysa det svenska språkets ställning på Åland. Uppdraget skulle utföras på tre månader och slutföras innan augusti månads utgång.

Landskapsstyrelsen formulerade uppdraget enligt följande:

1. "Utredningen skulle i första hand gå ut på en kartläggning av svenska språkets ställning inom landskapets olika myndigheter och inrättningar, problem såväl som väl fungerande kontakter med riket.
2. Andra myndigheter, de olika statliga myndigheterna i landskapet och kyrkan, kunde behandlas, om än inte lika ingående. Det kunde bli fråga om att kartlägga problem och försöka få en överblick över utvecklingen.
3. I mån av möjlighet skulle sedan ges en generell bild av samhället i övrigt. I första hand handlar det här om näringslivet och endast i liten utsträckning om övriga, som närmast hör till den privata sfären."

Då tiden att utföra uppdraget varit mycket begränsad har kartläggningen huvudsakligen inriktats på landskapsstyrelsens verksamheter, vissa statliga och kommunala verksamheter och näringslivet.

Allmänheten gavs möjlighet att medverka genom uppmaningar i press och radio, men eftersom mycket få hörde av sig beslutade referensgruppen att koncentrera kartläggningen till myndigheter och företag.

3 Metod

Kartläggningen av det svenska språkets ställning inom landskapsstyrelsens verksamheter, de statliga myndigheterna och näringslivet, bygger huvudsakligen på intervjuer med tjänstemän och företagare. Intervjuerna har i vissa fall kompletterats med uppgifter ur dokument och undersökningar.

De som intervjuats består huvudsakligen av avdelningschefer, byråchefer och handläggare på landskapsstyrelsen, dessutom ingår sjukvårdspersonal, statligt anställda chefer och handläggare, företagare och representanter för kommunförbundet och idrottsförbundet. Uttagningen av de intervjuade har gått så till att referensgruppen angivit vilka som skulle intervjuas. Namnlistan har sedan kompletterats med ytterligare ett antal personer på rekommendation av de intervjuade.

Intervjuerna är strukturerade djupintervjuer kompletterande med kortare intervjuer, för att få helhetsbilder eller enskilda frågor belysta. Totalt har 47 intervjuer genomförts av vilka merparten varit djupintervjuer på ca 1 timme.

Intervjuerna har anonymiserats. Sammanfattningen av intervjuerna har granskats av respektive verksamhet.

Sammanställningen av det totala materialet är presenterat i avsnitt som beskriver situationen inom de olika verksamheterna. Vissa verksamheter inom landskapsstyrelsen har belysts något mer djupgående med egna avsnitt. Detta gäller arbetet med EU-frågor, polisverksamheten och sjukvården.

För att göra materialet så öppet och tillgängligt som möjligt redovisas intervju svaren för varje verksamhet genom enkla sammanfattningar under varje intervjufråga.

Metod och uppläggning av vitboken har utformats efter konsultationer med Bjarne Lindström på ÅSUB.

4 Sammanfattning

Behöver man kunna finska?

I kartläggningen av det svenska språkets ställning på Åland ställs bl a frågan om de intervjuade personerna någon gång behöver kunna finska för att kunna sköta sitt arbete eller företag.

Frågan borde egentligen inte få ställas till landskapsstyrelsens tjänstemän vilket de också påpekat. De ska klara sig på svenska eftersom ämbetspråket är svenska. Landskapsstyrelsen har heller inga krav på kunskaper i finska för sina anställda utom för några enstaka tjänster (landskapsstyrelsen har inte heller uttryckliga krav på att behärska svenska).

Länsstyrelsen och de statliga verksamheterna däremot, har ett absolut krav på att svenskan behärskas och dessutom krävs av vissa högre tjänstemän att de ska kunna finska nöjaktigt.

De intervjuade inom näringslivet framhåller att krav på kunskaper i finska hävdas på de befattningar man anser behöver kunna finska - så långt nu detta är möjligt.

Intervjuerna med tjänstemän från landskapsstyrelsen och de statliga verksamheterna visade att praktiskt taget alla respondenter hade behov av att kunna finska för att fullgöra sina arbetsuppgifter väl!

Det är nödvändigt att kunna kommunicera muntligt med de olika ministerierna, att kunna delta i arbetsgrupper, att läsa inofficiella och officiella handlingar, att läsa e-post mm. Goda kunskaper i finska är också nödvändiga för att delta i olika typer av grundutbildning, vidareutbildning och kurser för att förkovra sig i yrket och hänga med i utvecklingen.

De intervjuade företagen beskrev också hur de i frågor som gällde t ex skattelagstiftning och annan lagstiftning som berörde den egna verksamheten behövde kunna finska för att kommunicera med myndigheterna. Företag som har sin marknad i Finland eller handlar med finska agenturer behöver också kunna finska. Inom servicenäringarna behöver man finska för att nå kontakt med en stor grupp kunder.

Kommunikationen med riket

Eftersom Åland är en del av Finland måste åländska och finska myndigheter kommunicera med varandra både muntligt och skriftligt i gemensamma angelägenheter.

Tjänstemännen på ministerierna och centrala myndigheter upplevs av åländska tjänstemän som förekommande och vänliga i det flesta fall. De anstränger sig att tala svenska i den muntliga kontakten och är vanligen hjälpsamma på olika sätt.

De flesta finska myndigheterna följer lagens bokstav och skickar officiella skrivelser till Åland i svensk översättning. Översättningen kommer dock i allmänhet några veckor eller månader efter originalskrivelsen på finska. Vissa ministerier skickar dock inte alltid översättningar av officiellt material utan påstötning, i enstaka fall hjälper det inte heller med påstötningar. Om en skrivelse inte översatts hänvisas ofta till att avsändaren

inte haft resurser eller att tiden inte medgett en översättning. På landskapsstyrelsen bedömer man att en skrivelse per månad skickas tillbaka för översättning

Det stora informationsflödet på finska handlar dock om beredningsmaterial som föregår olika beslut. Det är den informationen som gör det möjligt att följa med i och påverka utvecklingen. Detta viktiga material kommer inte på svenska därför att det är tidskrävande och dyrt att översätta texter i alla steg under beredningen av en viktig fråga. Det finns heller inte något lagligt krav på översättning av detta slags material.

Samma sak är det med forskningsrapporter, utredningar och förarbeten till lagar som endast undantagsvis finns på svenska eller i svensk sammanfattning.

Arbetsmöten arrangerade av finska myndigheter och organisationer hålls på finska. Endast i undantagsfall kan tolk erbjudas. Ålänningar kan dock på vissa möten tala svenska men är oftast ensamma om att göra det eftersom finlandssvenska tjänstemän i dessa sammanhang övergår till att tala finska.

Den professionella kommunikationen i form av e-post, cirkulär, nyhetsbrev etc, är huvudsakligen på finska. Facktidningar och personaltidningar är på finska med undantag av enstaka svenskspråkiga artiklar.

De olika ministeriernas kontakter med det åländska näringslivet genomförs på samma sätt som med åländska myndigheter. Större företag har dock sett till att man har egen personal med tillräckligt goda kunskaper i finska för att kommunicera skriftligt och muntligt med myndigheterna och översätta viktiga skrivelser direkt. Mindre företag har på olika sätt försökt klara av kontakterna med ministerierna genom att ha åtminstone någon anställd som kan finska.

Möten inom branschorganisationer på riksplanet går på finska. De företag som har representanter med i arbetsgrupper som t ex fungerar som remissinstans för det finska näringslivet måste kunna flytande finska.

Möten på riksplanet inom handelskammare, arbetsgivarorganisationer och liknande är finskspråkiga och den information som tas fram inom dessa organisationer presenteras huvudsakligen på finska.

Finska företag tar fram reklammaterial, produktinformation, bruksanvisningar, servicemeddelanden, monteringsanvisningar, manualer mm på finska. Introduktion av nya maskiner, service och reparationer går oftast på finska.

Finska företag genomför försäljningskampanjer på finska med finskspråkiga försäljare. Kontakter med finska leverantörer och uppköpare går oftast på finska, men där kan dock en stor åländsk kund ha större möjligheter att använda svenska i kontakterna än en liten kund.

Hur går det till nu?

De åländska tjänstemän som kan flytande finska kan välja strategi för sitt handlande. De kan läsa all e-post som kommer och ögna igenom alla skrivelser och avgöra vad som är viktigt att ta till sig och vad som kan slängas. De kan ta direkt kontakt med den tjänsteman som är bäst insatt i en fråga och är inte beroende av vilka som pratar svenska bäst.

En tjänsteman som kan flytande finska kan följa aktuell forskning, ta till sig information i facklitteratur, facktidskrifter och personaltidningar och hålla sig à jour med den aktuella debatten i Finland och i Sverige. Dessutom kan den som pratar flytande finska föra diskussioner med kolleger om allt detta och få information om vad som är på gång och skvallra litet om vad som händer i ministerierna. Kort sagt, dessa tjänstemän kan vara lika uppdaterade som vilken ambitiös tjänsteman som helst i t ex Sverige.

De kan också välja att strikt åberopa gällande lagar och bestämmelser och skicka tillbaka skrivelser som borde varit översatta.

Den tjänsteman som däremot inte kan finska eller behärskar finska mycket dåligt måste ägna mycket tid och energi åt att skaffa sig information på andra vägar än de gängse finska. Han/hon måste vara beredd att utnyttja arbetskamrater, vänner och släktingar för att få viktiga papper översatta eller förklarade för sig. Forskningsrapporter, facklitteratur och facktidskrifter får skaffas från Sverige. Svensktalande tjänstemän måste raggas upp på ministerierna för att han/hon skall få reda på vad som hänt på olika möten eftersom protokollen är på finska.

Han/hon får avstå från vidareutbildning och konferenser om det inte skulle finnas något liknande i Sverige eller kanske i England. Och han/hon får vänta kanske flera månader innan en viktig skrivelse kommer i översättning som kollegerna i Finland redan har lagt bakom sig. Allt detta upplevs tidskrävande och stjäl mycket energi och blir tungt i längden.

Inom näringslivet har särskilt de större företagen möjlighet att skaffa nödvändig kompetens för de arbetsuppgifter som kräver kunskaper i finska. Mindre företag kan dock ha stora svårigheter eftersom all produktinformation, manualer mm är på finska. Bruksanvisningarna måste ju enligt lag vara på svenska och går det inte att få det från den finska agenturen så får de försöka skaffa från Sverige eller översätta det själva.

Vissa företag önskar därför att åländska ungdomar åtminstone får lära sig finska i skolan och gärna så många andra språk som möjligt, för de behöver deras språkkunskaper.

Andra företag förespråkar i stället en strategi som innebär att man underlättar handeln med Sverige för att kunna kommunicera på svenska och få all nödvändig produktinformation på svenska.

Kommer det färre skrivelser på finska nu ?

Det finns ingen entydig bild av om det blivit bättre eller sämre när det gäller informationsflödet på finska. Alla kan dock konstatera att informationsmängden totalt sett har ökat och detta gäller framförallt EU-ärenden.

De som envist skickat tillbaka officiella handlingar för översättning eller t o m JK anmält finska myndigheter upplever att det blivit en bättring, eller att det i alla fall inte blivit sämre. När det gäller de inofficiella handlingarna, myndighetsinternt material, utredningar och beredningsmaterial så är det bara i något enstaka fall man uppgivit att det blivit bättre.

Kompetensutveckling och kvalitet

Att inte kunna finska kan också vara hämmande för kompetensutveckling och därmed påverkas långsiktigt förutsättningarna för att vidmakthålla en konkurrenskraftig kvalitet. Den

som inte kan följa med i utvecklingen inom sitt yrkesområde och inte kan delta i nödvändiga kurser och vidareutbildningar riskerar naturligtvis att bli hindrad i sin personliga professionella utveckling oavsett om man arbetar inom en myndighet eller ett företag.

Inom länsstyrelsen är man också mycket oroad över kompetensutvecklingen för de åländska tjänstemännen i de statliga verksamheterna. Kan de inte ta till sig den kunskap de behöver för sitt arbete inverkar det i sin tur på den service de kan ge ålänningarna.

Ny språklag år 2004

Den nya språklag som träder i kraft 2004, beskrivs i JK:s verksamhetsberättelse för år 2002 som en modernisering och ett förtydligande av tidigare språklagstiftning som i praktiken ska förverkliga de rättigheter som avses i grundlagen. I den nya språklagen framhålls vikten av att få information och service av myndigheterna på sitt eget modersmål. Den nya språklagen berör dock inte Åland direkt utom i ett fall. Det gäller de statliga tjänstemännens språkkunskaper. En särskild landskapsförordning kommer därför att tas fram för att reglera kraven på de statliga åländska tjänstemännens språkkunskaper.

5. Sammanställning av intervjusvar

5.1 Landskapsstyrelsen

Representanter för Landskapsstyrelsens avdelningar (Kansliavdelningen, Näringsavdelningen, Trafikavdelningen, Finansavdelningen, Utbildnings- och kulturavdelningen, Social- och miljöavdelningen) har intervjuats. I särskilda avsnitt redovisas erfarenheter från arbetet med EU-frågor, polisverksamheten och sjukvården.

Fråga: Språkkunskaper i finska?

Från inga kunskaper i finska, till flytande finska. Det finns även personer som kan förstå mycket komplicerade texter på finska, men helst inte säger ett ord på finska. Överhuvudtaget är det vanligt att man kan förstå finska ganska bra men inte kan eller vill prata.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbete/företa?

Först några spontana svar på frågan;

- Man måste kunna finska för att kunna kommunicera
- Egentligen inte
- Jag borde behöva
- Det måste man nog säga
- Ja, dagligen
- Nej, men det är en fördel
- Ja, men det är en tolkningsfråga
- Det skulle vara bra att kunna

Nedan redovisas svar på frågan under respektive avdelning/enhet

Kansliavdelningen

Ålandskontoret i Helsingfors

En av de få personer som öppet kan tillstå att finska är ett anställningskrav är informationssekreteraren på Ålandskontoret i Helsingfors (dessutom finns personal på Alarmcentralen som också måste kunna finska för att ta emot larm från personer som talar finska).

Informationssekreteraren på Ålandskontoret talar själv alltid svenska vid den första kontakten, men byter till finska om det inte går på annat sätt. Informationssekreteraren har dels arbetsuppgifter som sekreterare år riksdagsmannen, dels fungerar hon som landskapsstyrelsens informatör på det språk som situationen kräver. Hon arbetar två dagar i veckan på riksdagen som opolitisk tjänsteman. Hon kan ta kontakter med ministerierna för att få underhandskontakter och information om vad som är på gång. Hon kan översätta material på finska, och har inga problem i kommunikationen med finstalande tjänstemän och politiker. Hon fungerar också som kontaktperson för ministerierna och kan hjälpa dem tillrätta med hur bl a självstyrelsen fungerar på Åland. Hon upplever att tjänstemän på ministerierna

är mycket angelägna om att förstå ålänningarnas situation och att de anstränger sig att prata svenska.

I mån av tid ställer hon också gärna upp och stöttar åländska representanter i de olika EU-beredningssektionerna, där allt går på finska. Hon kan dock inte fungera som simultantolk. Som informatör berättar hon om Åland för allt från föräldraföreningar som ska skicka sina barn på läger till Åland, till politiker och riksdagsmän som i sitt arbete behöver information om Åland.

Hon arrangerar också ofta studiebesök för både nationella och internationella grupper och för massmedia som t ex vill studera den åländska självstyrelsen. Den skriftliga informationen från Ålandskontoret är alltid på svenska, kompletterad med finsk översättning.

Byggnadsbyrån

Eftersom Åland har en egen byggnadslag och byggnadsförordning så har man inte så mycket kontakt med myndigheterna i riket. Åland tillämpar Finlands byggbestämmelsesamling (de tekniska och funktionella kraven på byggnader) och de finns på svenska och nya bestämmelser tillämpas inte förrän de finns på svenska.

Sedan finns det dessutom rådgivning, handledning och tillämpning av dessa bestämmelser (RT=Rakennus tieto) och de är enbart på finska. Dessa tillämpningsanvisningar kan t ex handla om anvisningar hur ett räcke ska byggas runt en skorsten.

Det kommer årligen ut mycket nytt material inom alla sektorer - byggsektorn, el-sektorn, VVS, markarbeten etc Det skulle bli väldigt dyrt att översätta dem och den åländska marknaden anses för liten för att man ska översätta materialet till svenska (när det gäller den finlandssvenska marknaden utgår man ifrån att arbetsledningen kan finska).

På byggnadsbyrån är man medveten om att detta skapar problem för åländska byggtreprenörer som därför får en stor kunskapsbrist och mycket tyngre sätt att jobba. Till viss del kan man i stället använda de svenska tillämpningsanvisningarna (AMA= Allmänna Material och Arbetsanvisningar), men eftersom det är ett rikssvenskt material måste man känna till i vilken del de överensstämmer med åländska/finska krav.

Flera konsulter och planerare använder dock de rikssvenska tillämpningsanvisningarna i brist på översatta finska anvisningar.

Trafikavdelningen

De löpande kontakterna med Vägverket på går i regel på finska. Det gäller att medverka i olika arbetsgrupper, e-post och telefonkontakter. Dessutom kommer det en hel del betänkanden, rapporter och annat på finska.

Inom Trafikministeriet finns dock ett undantag, Sjöfartsverket, där det av hävd finns många svensktalande finlandssvenskar. Där kan man tala svenska med tjänstemännen direkt.

Inom Trafikavdelningen har man också en resebyråverksamhet för skärgårdstrafiken. De flesta kunderna är finstalande och därför måste man kunna lämna information på finska om tidtabeller och annat som rör trafiken.

På trafikavdelningen finns 4-5 personer som kan finska - dom som behöver kunna finska kan det.

Finansavdelningen

Avtals- och pensionsbyrån

Landskapsstyrelsen är också pensionsanstalt för sina anställda. Hela pensionssystemet i Finland fingerar till största delen bara på finska. För att klara av de egna åtagandena har man

köpt tjänster av bl a Statskontoret i Helsingfors och Kommunernas pensionsförsäkring, för hjälp med pensionsuträkningar, samordning av pensioner, invalidpensionsärenden mm. Dessa har i sin tur kontakter med andra pensionsanstalter och myndigheter och kommunicerar då på finska. De kan också hantera det finskspråkiga datasystemet vilket annars inte skulle vara möjligt att klara av. Genom att hänvisa till dessa avtalsparter kan man undvika många kontakter som går på finska.

Trots detta kommer mycket material på finska t ex när det gäller sjukpensionsansökningar så kan t ex intygen komma på finska. Även från den Åländska Folkpensionsanstalten kommer blanketter och annat material på finska.

Avtalsförhandlingar har tills i år gått helt på svenska, men TEHY- konflikten är ett undantag. Under konflikten har man haft förlikningsförhandlingar under ledning av distriktsförlikningsmannen på Åland. Man har då förhandlat på finska med tolk eftersom TEHY:s jurist är enbart finsktalande. De har dock haft egen tolk med. TEHY uppger sig vara en tvåspråkig organisation.

Myndighetskontakterna med Finansministeriet tycker man på Avtals- och pensionsbyrån att fungerar väl när det gäller att skicka skrivelser mm på svenska.

Med Arbetsministeriet har det dock varit stora problem. Efter mycket påtryckningar har man nu slutligen fått alla de kollektivavtal som tillämpas inom den privata sektorn översatta till svenska.

Utbildnings- och kulturavdelningen

Här har man huvudsakligen positiva erfarenheter av kontakterna med Undervisningsministeriet. Kunskaperna i svenska är jämförelsevis goda här. Det material som lagenligt ska komma på svenska gör det också.

När det gäller arbetet i EU-beredningssektionerna inom kultursidan går det i större uträkning på svenska än i andra beredningssektioner.

Beredande handlingar är dock på finska och kräver att man kan god finska för att ta det till sig. Båda de intervjuade på Kulturbyrån och Skolbyrån kan finska relativt bra. Den finska EU-terminologin och det faktum att handlingarna i många fall är mycket digra gör det mycket tidskrävande att sätta sig in i innehållet. Kulturbyråns EU-ärenden kan därför bli liggande i väntan på svensk översättning vilket gör att ärendeberedningen kan bli försenad.

Detsamma gäller protokoll, utredningar, publikationer, forskningsrapporter o dyl som också huvudsakligen är på finska.

Social- och miljöavdelningen

Eftersom den som intervjuats inte har kunskaper i finska har vederbörande ingen kommunikation på finska med Social och hälsovårdsministeriet eller andra institutioner i Finland. E-post på finska raderas och annat informellt material på finska slängs. Om kontakter behöver tas med ministeriet måste det göras med personer som kan svenska eller engelska. Forskningsrapporter som skickas från institutioner och myndigheter i Finland är ofta på finska, men det kan finnas sammanfattningar på svenska. Statistik och rapporter från Stakes (Forsknings och utvecklingscentralen för social- och hälsovården) kan också finnas på svenska.

Information om utvecklingstendenser, forskningsrön mm söks ofta i Sverige eller övriga nord och Europa i stället.

Inom avdelningen finns dock andra som kan finska och kan följa utvecklingen i Finland inom sina respektive verksamhetsområden.

Näringsavdelningen

Fiskeribyrån

Den intervjuade talar flytande finska och har inga problem med kommunikationen med ministerier och andra institutioner. Till Fiskeribyrån kommer skrivelser, forskningsrapporter, e-post mm på finska. När ärenden är slutbehandlade och i det skedet att de går ut till näringen och fiskarkåren kommer dock det väsentliga på svenska. Vårre är det med tjänstemannaberedningen - den går helt på finska.

Ett problem för dem som inte kan finska är att fiskefartygsregistret är på finska. Information om åländska fiskefartyg läggs in i finska mallar och skickas till registret. Möjlighet att få information även på svenska ur registret har dock utlovats.

När det gäller EU-program går arbetet helt på finska.

Jordbruksbyrå

Åland har delad behörighet inom jordbruket och självstyrelselagen säger då att man ska ha täta kontakter med ministerierna. Allt material som inte är officiellt kommer dock på finska, dvs allt beredningsmaterial, protokoll, utredningar etc. Vid kontakter per telefon anstränger man sig dock att prata svenska och hjälper till så gott man kan. Allt oftare visar det sig dock att det är enklare att hitta någon som kan engelska i stället. De yngre tjänstemännen kan ofta engelska bättre än svenska.

Det finska jordbrukspolitiska systemet är också uppbyggt på ett sådant sätt att staten och producenterna förhandlar om bl a stödnivåer. Åland har en plats i dessa förhandlingar. Det är ett helt finskt forum där man enbart talar finska vilket ställer till problem för den åländske representanten som bara har elementära kunskaper i finska.

Ett utmärkt interaktivt dataprogram för lantbrukare har också introducerats, där de kan meddela förändringar om sina djur. Tyvärr är informationen i programmet enbart på finska.

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp

Den som talar flytande finska klarar sig själv, övriga måste ta hjälp och visa större kreativitet ju sämre finska de talar - om man nu inte väljer att strunta i den finska informationen. Mycket arbetstid går åt för den som inte talar eller förstår finska att få information på annat sätt än genom gängse finska kanaler. Man använder sina finstalande arbetskamrater så långt man vågar och utnyttjar sina kontakter med Sverige till bristningsgränsen. Man försöker skaffa material i form av facklitteratur, lagstiftning, utredningar och forskningsrapporter från Sverige och andra länder. Man gör privata telefonlistor med svensktalande tjänstemän på ministerierna för att slippa ringa upp i blindo och leta efter någon som kan svenska. Men som en tjänsteman påpekade - den som kan finska kan gå direkt på den tjänsteman som är bäst på en fråga i stället för att kontakta någon på ministeriet bara för att dom kan litet svenska. Går det inte att få en översättning från ett ministerium får man i nödfall vända sig till översättningsbyråer i Mariehamn.

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget?

- Den som inte kan finska har stora problem med de dagliga kontakterna med ministerierna per telefon och e-post.
- Den som inte kan finska kan bara ta till sig det material som enligt lag måste översättas och då i de flesta fall få det med en fördröjning på några veckor till flera månader.
- Den som inte kan finska kan inte ta till sig beredningsmaterial.
- Den som inte kan finska kan heller inte sortera det finska materialet och avgöra vad som är viktigt och mindre viktigt att ta till sig.
- Den som inte kan finska kan inte ta del av forskningsrapporter, utredningar, facklitteratur, facktidningar, personaltidningar, nyhetsbrev, cirkulär mm
- Den som inte kan finska kan inte delta i fortbildningar, kurser och specialutbildningar som enbart finns på finska.
- Den som inte kan finska kan inte delta i konferenser och seminarier i aktuella ämnen som anordnas av olika myndigheter, organisationer och företag.
- Den som inte kan finska kan inte använda sig av finska dataregister och dataprogram.
- Den som inte kan finska kan inte tillhöra viktiga nätverk av finsktalande specialister inom de egna verksamhetsområdet.
- Den som inte kan finska kan inte läsa tilläggsanvisningarna i bygglagstiftningen.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dyl på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

Det har alla i varierande grad och med varierande framgång.

I det flesta fall får man, efter påpekande, sådant material översatt som enligt lag ska finnas i svensk översättning, det kan visserligen dröja ett antal veckor eller månader.

Bland undantagen från denna regel finns de tvingande anvisningar som rör t ex explosionsfarliga ämnen. Trots upprepade påpekanden kommer inte de nya versioner som tagits fram på svenska.

Om tiden är för knapp för att hinna med att svara på en remiss (eftersom den svenska översättningen inte hinner komma innan remisstiden gått ut) får man avstå från att svara på remissen.

Enkäter har man ibland bett att få översatta, eftersom det kan vara viktigt att även erfarenheter från Åland ingår i en undersökning. Enkäterna kommer dock inte tillbaka översatta.

Material som är viktigt för att kunna fullgöra det dagliga arbetet har man också ofta bett om men med klen resultat. Detta kommenterade en tjänsteman på följande sätt "dom förstår inte att det inte bara är en principalsak utan att jag faktiskt behöver materialet på svenska för att kunna göra mitt jobb".

Flera har slutat tjata eftersom dom inte orkar hålla på och bråka jämt om detta. "Eftersom varken statsminister Lipponen eller president Ahtisaari har lyckats förändra detta trots påpekanden, hur ska då vi lyckas", kommenterade en uppgiven tjänsteman saken.

Fråga: Händer det oftare nu än för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska?

Den tydligaste ökningen märker de som arbetar med EU-frågor. För övrigt ökar informationsmängderna överallt och med e-posten kommer numera mycket på finska

5.2 Språkfrågan i EU-arbetet

Fråga: Språkkunskaper i finska?

De som arbetar med EU-frågor inom Landskapsstyrelsen har språkkunskaper i finska från inga alls till mer eller mindre flytande.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbete/företag?

"Det skulle jag behöva" säger en handläggare utan kunskaper i finska. En annan som har goda kunskaper säger "dagligen", och berättar sedan hur deras arbetsuppgifter ser ut. Inom Landskapsstyrelsen kan man arbeta med europarättsfrågor, med egna strukturprogram och med EU- frågor som på olika sätt berör den egna verksamheten. Gemensamt för alla är att möten, beredningsmaterial, handlingar, protokoll mm allt är på finska.

Det finns ett 40-tal olika sk beredningssektioner i Helsingfors som bereder EU-ärenden. Det finns en åländsk representant utsedd för varje sådan beredningssektion. Mötena går helt på finska, alla tillhörande handlingar är på finska och protokollen är på finska. Undantag kan göras om en fråga som enbart rör Åland behandlas. Under det ärendet kan mötesordföranden övergå till svenska och andra närvarande kan yttra sig på svenska. Ålänningarna har alltid rätt att yttra sig på svenska även om förhandlingarna i övrigt går på finska.

En enbart svensktalande åländsk representant som beivrar ett möte där ämnesområdet visserligen berör Åland - men inte enbart Åland - får finna sig i att mötet går helt på finska. Om representanten då inte förstår något alls av vad som sägs kan hon/han ha litet olika strategier för att hantera situationen. Man kan i förväg försöka ta reda på mer i detalj vad som ska avhandlas på mötet av olika svensktalande tjänstemän som arbetar med frågorna i Helsingfors. Man kan också i efterhand försöka ta reda på vad sagts. Mötena är mycket effektiva och snabba, diskussionerna har försiggått någon annanstans. De övriga närvarande kommer från olika ministerier och är ofta specialister på ämnesområdet. De åländska representanterna har oftast en mängd andra arbetsuppgifter och försöker i mån av tid nöjaktigt hänga med i utvecklingen av EU-ärendena.

De tjänstemän inom Landskapsstyrelsen som behärskar finska flytande har dock en betydligt bättre arbetssituation då de kan sätta sig in i ärendena på egen hand i förväg och även ta del av protokollen.

När det gäller arbetet i Mål 3 programmet har Åland sedan man fått ett eget program fått möjligheter att utforma det på ett sätt som bättre passar åländska förhållanden. Tyvärr har denna status även fört med sig nackdelar. Åland deltar naturligt inte i de formella mötena för Finlands Mål 3 program eftersom man har ett eget program. I den förra programperioden, då Åland tillhörde Finlands Mål 3 program, deltog man också i de formella mötena (t ex övervakningskommittémöten) och där hade man tillgång till tolk.

Vid de informella möten som nu hålls, finns inte tillgång till tolk. Men om det vid de informella mötena även finns representanter från Sverige och Danmark hålls mötena på engelska. Landskapet har inte ekonomiska förutsättningar att betala för tolk vid de möten som går på finska.

En annan nackdel är att de övriga nordiska länderna har egen representant i Socialfunds-kommittén i Bryssel, men det har inte Åland fått. Åland försöker därför i möjligaste mån att få hjälp från Sverige och via deras representanter få information på svenska.

Eftersom den mesta informationen och brev kommer på finska till europarättsenhetens expedition har kanslisten som inte kan finska haft problem med att sortera posten. Nu har man gjort i ordning en nyckelordslista som kanslisten kan sortera posten efter och det fungerar bra.

Problemen med att beredningssektionernas möten går på finska har gjort att man inom Näringslivsavdelningen blivit alltmer restriktiv när det gäller att närvara vid mötena. Man bedömer också att beredningssektionernas möten i Helsingfors mer har karaktär av informationsutbyte medan de verkliga beredningarna sker i Bryssel - beredningar som ålänningarna endast undantagsvis har tillträde till.

I några fall är det dock inga större problem med språket - det är när det gäller överträdelser dvs bristande genomförande av EU-rätten (t ex den åländska vårfågeljakten). Då kommer alla papper på svenska från Utrikesministeriet som koordinerar ärendena. Mötena mellan berörda ministerier och Åland hålls dock på finska, men man är angelägen om att ålänningarna ska ha förstått allt och håller till om särskilda eftermöten för den sakens skull.

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp?

Hjälp behöver de flesta på ett eller annat sätt. EU-frågorna är ofta komplicerade och innehåller finska tolkningar vilket kräver hög kompetens i finska för att förstå. Engelskan har ju också blivit allt vanligare särskilt i beredningen av de sk "framtidsfrågorna" där Finland bereder till viss del på engelska vilket är en stor fördel för de flesta ålänningar som arbetar med EU-frågor. Beredningsmaterialet i framtidsfrågorna har även i viss utsträckning övergått till att komma på svenska.

Hjälp med EU-frågorna tas dels av svensktalande tjänstemän inom olika ministerier i Helsingfors dels av tjänstemän i Sverige som arbetar med EU-frågor. Men det finns ju också en gräns för hur mycket man kan utnyttja kolleger i Sverige. De flesta åländska tjänstemän som arbetar med EU-frågor upplever att man även inom de olika ministerierna i Helsingfors försöker anstränga sig och hjälpa till i muntliga kontakter. Det är dock inte alltid lätt att få tag på en svensktalande tjänsteman som har tillräckligt bra kunskaper i svenska eftersom ärendena ofta är komplicerade och därför kräver bättre språkkunskaper. Man uppfattar det också så att det är allt färre tjänstemän inom ministerierna som behärskar svenska.

Handlingarna kommer dock inte på svenska förrän ärendena är färdigbehandlade i EU, och då kan dom numera också komma på engelska.

Det har också hänt att man låtit översätta viktiga handlingar till svenska av någon översättningsbyrå i Mariehamn om det inte funnits tid att vänta på en översättning.

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget?

Ja, det är alla överens om. Att inte kunna finska och ha arbetsuppgifter som de facto kräver det är mycket tungt och tar mycket energi från den som ska försöka klara sig ändå. Den som inte kan finska eller inte kan tillräckligt bra finska får vara mycket kreativ och försöka hitta lösningar på de dagliga problemen med finska språket som de ställs inför. Att inte kunna följa beredningsgången i ett EU-ärende, att inte kunna läsa aktuella utredningar, att inte kunna ta till sig vad som sagts på mötena, att inte kunna läsa informell e-post, att inte kunna diskutera med sakkunniga kolleger - det är vardagen för den tjänsteman som handlägger EU-ärenden och inte kan finska.

För europarättsenheten är det stora hinder med kompetensutvecklingen eftersom det i Finland ordnas mycket utbildningar inom deras verksamhetsområde - men enbart på finska. Ett sådant exempel var kurser i den nya offentlighetslagstiftningen som enbart ordnades på finska i hela Finland. När man undrade hur detta kunde komma sig var svaret att man inte hade resurser att ordna kurser på svenska trots att Finland är ett tvåspråkigt land.

Utbildning är överhuvudtaget ett stort problem på juridiksidan eftersom inget ordnas på svenska. Ålänningarna har utan kostnad fått vara med på kurser i Sverige. Svenskarna har också ställt upp när det gäller mål- programmen och strukturfonderna. Därför har man lutat sig mot Sverige och fått möjlighet att vara med på deras utbildningar när det gäller den EU-lagstiftning som är lika oavsett land.

För att något visa sin uppskattning har man nu på Åland inbjudit svenskarna till Åland för nästa mötestillfälle.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dyl på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

Ja, det har man gjort med varierande resultat. Många ärenden kommer mycket sent och på finska. Skickas de då tillbaka för översättning kanske man inte hinner yttra sig. En tjänsteman som kan flytande finska praktiserade en informell variant som innebar att han tog kontakt med vederbörande tjänsteman på ministeriet och talade om att skrivelsen inte kunde besvaras formellt eftersom den var på finska, men kunde ändå informellt förmedla den åländska uppfattningen i frågan. Detta kunde dock inte antecknas som en åländsk hållning.

I frågor som är av stor betydelse för Åland har andra avsteg gjorts (med hjälp av översättningsbyråer) för att politikerna ska bli informerad i tid.

När det gäller Ålandskontorets tjänsteman så har hon rätt att både tala och skriva finska vilket hon också gör. Hon har också hjälpt både åländska och finska tjänstemän med översättningar i brådskande fall och kan även ställa upp, om så önskas, som stöd på beredningssektionernas möten.

Fråga: Händer det oftare nu än för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska?

Ja, eftersom hela EU hanteringen huvudsakligen går på finska och pappersflödena blir allt större. Undantag finns dock. I dag kan man få t ex dagordningen på svenska till beredningssektionerna, det fick man inte förut. Det gör att man förstår vad som ska avhandlas och antingen med ledning av det kan välja att avstå från att åka på mötet eller också försöka hitta en tjänsteman som på svenska kan berätta mer om det som ska avhandlas. De flesta trodde att EU-inträdet skulle innebära en förbättring när det gällde språkproblematiken, men man blev tvärt om mycket mer beroende av Helsingfors eftersom allt sker på statlig nivå och på finska.

5.3 ÅHS-sjukvård

Fråga: Språkkunskaper i finska?

De intervjuades kunskaper i finska, går från flytande finska till knappast några kunskaper alls. Bland personalen i övrigt uppges att det oftast finns någon som kan finska på avdelningen.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbete/företag?

Finska behövs dels för att tala med finsktalande patienter dels för att klara det dagliga arbetet. En läkare som inte kan finska får problem med de sk epikriserna (beskrivning av given vård) som gäller patienter som vårdats på sjukhus i Finland. Dessa är ofta på finska. Finns det då ingen i närheten som kan översätta blir det problem. Dessutom kan vårdföreskrifter, remisser, laboratoriesvar mm vara på finska. Texter på apparater och preparat kan vara på finska. Pharmaca Fennica (motsvarigheten till svenska FASS) är också på finska vilket gör att man först måste leta på substansens namn i den finska versionen och sedan gå till svenska FASS och läsa om läkemedlet. Läkemedelsinformation och reklam från olika företag kommer också på finska till avdelningarna .

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp?

Man hjälper varandra, dels med att tala med patienter dels med översättningar.

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget?

Finska läkare kan ta del av de kursutbud som finns och kan ta del av all information av betydelse för kompetensutveckling och karriär. Svenska läkare åker på kurser och vidareutbildningar till Sverige, England eller andra länder. De bevistar internationella konferenser som går på engelska eller konferenser i Sverige. De kan ta del av engelska facktidskrifter och engelsk och svenska facklitteratur. Vad de missar är aktuella utredningar och statistiska sammanställningar av läget i Finland. Dessutom missar de den debatt som försiggår kolleger emellan och den inhemska fortbildning mm som finns.

Finska läkarsällskapets handlingar som kommer ut några gånger per år är på finska. Läkartidningen innehåller huvudsakligen finskt material men, ledaren är även på svenska liksom enstaka artiklar.

Hinder i det dagliga arbetet med finska epikriser mm har tagits upp på annan plats.

För sjukskötare som inte kan finska är situationen likartad. Sjukskötare utbildade i Sverige eller i andra nordiska länder kan komplettera sin utbildning i hemlandet och även i viss mån på Åland.

Åländska sjukskötare har på senare tid allt oftare hospiterat på Akademiska sjukhuset i Uppsala eller på Karolinska sjukhuset i Stockholm. Enskilda eller två och två åker de över till Sverige. ÅHS betalar deras lön och i Sverige tar man inte betalt. Motsvarande möjlighet finns inte för åländska sjukskötare i Finland.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dyl på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

Hälso- och Sjukvårdsstyrelsen på Åland har under de senaste åren initierat flera undersökningar för att ta reda på svenska språkets ställning i vården. Detta gäller både arbetsplatserna och hur de patienter bemöts som får vård på sjukhus i Finland.

I en patientenkät från år 2000 (enbart 21 pers) visade det sig att 36% inte var nöjda med informationen om vård och behandling , eftersom den var på finska, att 29 % fick intyg och vårdmeddelanden på finska och att 55 % anmärkte på att tidningar, tidskrifter TV-kanaler mm var på finska. Av de tillfrågade förstod 8 finska och 13 kunde inte göra sig förstådda på finska.

För att utreda förekomsten av finskspråkiga dokument i sjukvården gjordes (2001) en enkät som riktade sig till personalen vid ÅCS (basenhetschefer, avdelningsskötare, cancersjukskötaren och ekonomichefen). Av undersökningen framkom följande:

1. Att alla kom i kontakt med finskspråkiga dokument.

2. Typ av direkta patientdokument:

- epikriser - ev. översättning senare
- kallelser
- remissvar
- vårdföreskrifter
- journalkopior
- remisser
- hälsovårdsremiss från färjorna
- laboratoriesvar
- räkningar
- fakturor för vård utom Åland
- begäran om betalningsförbindelse

Övriga dokument på finska:

- läkemedelsinformation
- Pharmaca Fennica (FASS)
- vårdprogram
- text på blodpåsar

3. Att läkarna inte ansåg att vården äventyrades av ovanstående. Att sjukskötarna däremot upplevde att den kunde äventyras

Övriga kommentarer från de tillfrågade visade bl a:

- Att de som kunde finska inte upplevde några problem och gärna hjälpte till med finskan
- Att man måste kompromissa ibland för att få det hela att flyta
- Att det ansågs oansvarigt att ge cytostatikabehandling utan att kunna läsa bruksanvisningen eftersom hanteringen av medicin och biverkningar kan vara häftiga och livshotande.
- Att de finska dokumenten är ett större problem än personalbristen
- Att personer som ska hantera vård utom Åland måste kunna finska eftersom kontakterna går på finska.

4. Att möjligheten att översätta epikriser har inte utnyttjats till fullo.

Den bild som enkäterna förmedlar bekräftas av de intervjuer som gjorts under maj - juni 2003.

Epikriserna kommer fortfarande på finska men i dag finns tydliga direktiv om att skicka dem till översättning via chefläkaren, vilket också görs.

Problem uppstår dock när en patient behöver omedelbar vård och den behandlande läkaren inte kan finska. Om det då finns en tvåspråkig skötare i närheten som kan översätta så kan problemet lösas tillfälligt. Sjukskötarna tycker dock att det är mycket stressande att göra dessa översättningar om man inte är helt säker på språket. Svenska läkare kan bra engelska och försöker då tala med den finske läkaren på engelska, vilket inte alltid lyckas eftersom de finska läkarna inte alltid pratar så bra engelska. Värre var det när en patient med en epikris på finska måste opereras akut på natten och den svenska läkaren fick springa runt i korridorerna för att få tag i någon som kunde översätta epikrisen.

Problem finns fortfarande när ny apparatur ska introduceras. Då kommer oftast någon som talar bara finska. Om introduktionen görs på finska försöker någon på avdelningen översätta vilket inte alltid blir begripligt för de svenskspråkiga.

En av de intervjuade minns att det en gång varit en svensk instruktör som på ett mycket pedagogiskt sätt visade hur man skulle använda maskinen - det blev mycket uppskattat och alla förstod hur man skulle göra. Apparaterna har oftast också finsk text när de levereras. Om man inte lyckas byta apparaten mot en med svensk text kan sjukhusteknikern klistra på lappar med svensk text när det är lämpligt. Apparater som ständigt måste tvättas rena med sprit bör dock inte ha lappar påklistrade.

Fråga: Händer det oftare nu än för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska

Inom ÅHS upplever man nog inte att det har blivit sämre utan snarare något bättre i de fall man själva kunnat påverka genom ständiga påpekanden till myndigheter, sjukhus och företag. En särskild skrivelse har tagits fram för t ex primärvården som kan bifogas skrivelser på finska för att skicka tillbaka till myndigheter och företag.

Sedan man infört en inköps policy som innebär att man inte betalar fakturan förrän man fått bruksanvisning på svenska har problemen med detta minskat. Bruksanvisningarna kommer kanske inte direkt men de kommer.

Här några axplock av skrivelser som man reagerat på från ÅHS:

- Som en reaktion på att informationen från riksmyndigheterna oftast är på finska skickade Hälsonämnden sitt beslut om att miljövårdens tjänstemän fortsättningsvis skulle skicka tillbaka skrivelser på finska för översättning, med undantag av brådskande information som man uppfattade gällde människors eller djurs liv och hälsa - dessa skulle man översätta själva och sedan debitera riksmyndigheterna.
- Information på finska om bl a vilka krav som ställs på B-intyg från Folkpensionsanstalten i Mariehamn. Detta påtalades omedelbart från primärvårdens sida.
- Informationen från Social och Hälsovårdsministeriet om att byta till billigaste medicin på Apoteken som kom på finska vilket påtalades från ÅHS.
- Information från Röda korsets blodtjänst kom på finska vilket påtalades omedelbart av ÅHS
- Foldrar på finska från Synskadades centralförbund vilket påpekades från ÅHS.

Generellt skickar ideella föreningar i Finland ut information enbart på finska. En förklaring är att de flesta medlemmarna är finskspråkiga och att man inte anser sig ha råd med information även på svenska. Därför har t ex Reuma-föreningen på Åland utträtt ur riksförbundet eftersom de inte fick information på svenska.

När det gäller läkemedelsföretagen så fortsätter de dock att skicka information enbart på finska. Den enskilda sjukskötaren/läkaren som inte kan finska slänger då detta i papperskorgen hellre än att bråka.

Enkäter på finska med förfrågningar om olika saker fortsätter också att komma trots påpekanden men besvaras ej av dem som inte kan finska eftersom man inte vill besvara kolleger med att få hjälp att översätta skrivelser av detta slag.

5.4 Ålands polismyndighet

Fråga: Språkkunskaper i finska?

Språkkunskaper från flytande finska till att klara enklare konversation.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbete/företag?

Ja, svarar alla oavsett arbetsuppgifter. "Stationen skulle inte fungera en dag om det inte fanns folk som kunde finska" säger en av de intervjuade.

Kansliföreståndaren kommunicerar på finska dagligen, dels genom telefonkontakter med kolleger på andra distrikt dels med myndigheter, dessutom i direkta kundkontakter med finsktalande som behöver hjälp och information. Hon hjälper också kolleger som inte kan så bra finska och tolkar även vid enklare förhör. Dessutom får hon mycket e-post och skriftlig information på finska. Flera datasystemen är på finska men de nya datasystem som utvecklas skall också bli på svenska.

Poliskommissarien som inte talar så bra finska måste ändå försöka tala med finsktalande som behöver hjälp. Dessutom kommer ju e-post och annan information på finska.

Polismästaren måste i praktiken kunna finska för kommunikationen med myndigheterna och med kolleger. Polismästaren översätter också väldigt mycket material som kommer till stationen som personalen behöver för det dagliga arbetet. Även kansliföreståndaren hjälper till med översättningar.

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp?

På stationen kan de flesta finska på en mycket elementär nivå, endast 5-6 av 80 personer klarar finskan mer obehindrat.

Kansliföreståndaren, som talar flytande finska, skulle gärna hjälpa till mer regelmässigt med översättningar om det ingick som en del av hennes tjänst, vilket det inte gör idag. Ibland tar man hjälp av sjöbevakningen där alla kan finska - samtal kopplas då dit och de tolkar/översätter.

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget?

Ja, det finns utbildning till polis på svenska (grundexamen för polis och vidareutbildning till polisunderbefälsexamen). Befälsutbildning (kommissarie och överkommissarie) har hållits en gång på svenska och det var 1991.

Kursutbudet på svenska är begränsat. En förutsättning för att kunna gå på många kurser är därför att man kan finska.

För befäl (kommissarie och överkommissarie) har inte anordnats vidareutbildning på svenska och inte heller för kanslipersonal.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dyl på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

Den största mängden skrivelser som kommer på finska är kommittébetänkanden, utredningar, rapporter mm som inte är av officiell natur. På ministerierna räknar man med att de som behöver detta material (på chefsnivå) kan finska.

Kommer något av officiell natur där man t ex begär ett utlåtande så skickas det tillbaka för översättning . Föreskrifter som är bindande även för tredje man ska komma samtidigt på svenska och finska, vilket de inte alltid gör.

Det är värre med det interna materialet. T ex fick man kämpa i många år för att få anvisningarna för polisens informationsverksamhet på svenska.

Brottsregistret och andra dataregister är fortfarande huvudsakligen på finska, men nya ska även bli på svenska.

Fråga: Händer det oftare nu än för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska?

Nej, det har blivit bättre när det gäller officiella skrivelser, men det tror man är en följd av JK-anmälningar och ständiga påpekanden.

När det gäller informationsflödena i övrigt så har inrikesministeriet gått in för att föreskrifter och anvisningar konsekvent översätts till svenska och i allt högre utsträckning kommer de samtidigt på finska och svenska.

5.5 Näringsliv

Fråga: Språkkunskaper i finska?

Språkkunskaperna varierar från mycket elementära till flytande finska bland de intervjuade som representerar företag från olika branscher och av olika storlek - från det största företaget med flera tusen anställda till det minsta företaget med en handfull anställda.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbete/företag?

Representanter för det större rederi och den bank som intervjuats säger entydigt ja på frågan när det gäller kommunikationen med myndigheter i Finland och med kunder.

Koncernspråket är visserligen svenska inom båda företagen, men marknaderna är till stor del finska.

För rederiets del är även större delen av personalen på fartygssidan finsktalande vilket innebär att man även bör kunna prata finska med personalen.

Den som arbetar enbart med kunder på den åländska bankmarknaden behöver inte kunna finska medan det däremot är helt nödvändigt på den finska marknaden. Inom bankvärlden är också hela arbetet väldigt orienterat mot lagstiftning och instruktioner från Finansinspektionen och då måste man kunna finska. Sedan EU-inträdet har det också blivit mycket arbete med standardiseringar inom bankvärlden. Bankföreningen organiserar dessa

samverkansmöten, som går helt på finska. All information är också på finska och om man vill vara med och påverka måste man kunna läsa handlingarna och delta i mötena.

Den som arbetar i kundinformationen vid disk på ett bankkontor på Åland måste inte kunna finska. Men den som arbetar "back-office" på huvudkontoret i Mariehamn behöver kunna finska eftersom man här arbetar med juridiska frågor, säkerheter, internrevision o dyl, som kräver kontakter med myndigheter och institutioner i Finland.

De små och medelstora företagen är alla överens om att de behöver någon som kan finska i företaget.

Som liten företagare på Åland måste man kunna finska om man vill köpa av finska företag. När företaget växer och man kan köpa in större volymer kan dock behovet av att kunna finska minska.

Vissa företagare talar dagligen huvudsakligen finska eftersom deras största kunder är finska. När nya maskiner installeras kommer finska instruktörer och går igenom hur de fungerar och ska skötas.

Går en maskin sönder och man behöver service av de finska företaget måste man också kunna prata finska med reparatörer eller serviceorganisation.

Kunskaper i finska är också nödvändiga vid kontakter med finska myndigheter.

Dock säger en företagare som arbetar enbart på den åländska marknaden "att den dag han måste skriva i platsannonser att finska är ett krav - då lägger han av".

Handelskamrarnas möten i Finland går helt på finska. I stort sett all information kommer också på finska från Centralhandelskammaren i Finland trots att flera handelskamrar finns i tvåspråkiga bygder i Finland. Centralhandelskammaren har dock en svenskspråkig version av sin tidning "Brief", som sedan ett år tillbaka ges ut regelbundet.

Åland har den enda enspråkigt svenska handelskammaren i Finland.

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp?

Inom de större företagen har man egen kompetens att göra nödvändiga översättningar om det gäller kvalificerat material i skrift. För övrigt förutsätts de kunna finska som behöver det i sitt arbete. Vid rekrytering av kvalificerad personal preciserar också båda företag vilka språkkunskaper som krävs.

Några av de intervjuade från de små och medelstora företagen talar själva flytande finska och kan då förhandla med företag i Finland. De sköter också kontakterna med olika myndigheter i Finland. De översätter själva kundtidningar, reklammaterial mm för sina kunder och anställda.

Företagare med sämre kunskaper i finska har anställda som sköter myndighetskontakterna, t ex ekonomer som klarar av den finska informationen om skattelagstiftning mm. Andra har språkkunniga anhöriga anställda i företaget eller som kan hjälpa till på annat sätt.

För de direkta kundkontakterna har man i serviceföretagen anställda som kan finska.

En företagare berättade att han i nyetableringsskedet på den finska marknaden även använde sig av tolk.

Även om man behärskar finska bra är det inte alltid lätt att förstå vad som avses i bolagsjuridiska frågor och skattefrågor och det gör att man ständigt blir osäker om man gjort rätt, påpekade en företagare.

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget?

För de större företagen inom bank- och rederinäringen är det självklart ett hinder för personlig kompetensutveckling och för utvecklingen av företaget att inte kunna finska.

Inom banken uppfattar man det som ett hinder beroende på var man arbetar - för t ex en svenskutbildad jurist kan det bli problem om man inte kan kommunicera med kolleger i Finland och delta i olika arbetsgrupper. Om man vill göra karriär inom koncernen blir det också problem om man inte kan finska eftersom expansionsmarkanden är i Finland.

Inom rederiet uppfattar man det entydigt som ett hinder både för individen och för företaget och framhöll därför vikten av att kunna många språk vilket stärker företagets och även det åländska samhällets konkurrenskraft.

Båda företagen har egen intern koncerngemensam utbildning för sin personal.

All utbildning som organiseras av bankens huvudkontor i Mariehamn går på svenska.

Rederiets gemensamma koncernutbildning kan ges både på svenska och finska beroende på vilket språk deltagarna behärskar bäst. Dock kan viss utbildning, som följer den lagstiftningsmässiga ramen i Finland bara fås på finska t ex sådant som gäller skattelagstiftning, säkerhetsfrågor mm. Här finns inte svenskspråkiga lärare och man kan i dessa fall inte använda sig av lärare från Sverige. Man tycker också att det skulle vara en fördel för rederiet om all personal kunde både engelska och finska.

"En anställd kan ha kompetens att utföra ett arbete, men den som inte behärskar finska kan inte kommunicera, inte informera, inte inhämta nya kunskaper om marknad, vetenskap och lagstiftning som är nödvändig för den personliga kompetensutvecklingen och för företagets utveckling " framhöll representanten för rederiet.

För små och medelstora företag är situationen delvis en annan när det gäller utbildning och kompetensutveckling. De har inte samma möjligheter till intern utbildning som de stora företagen och är mer beroende av utbildning som anordnas av olika andra företag t ex när nya produkter lanseras. Dessa utbildningar ges på finska. Kan inte personalen finska får man avstå, eftersom företag i Sverige inte ger gratis utbildning om man inte har handelsförbindelser med dem. Det har man i de flesta fall inte eftersom agenturerna går via en finsk generalagent.

När det gäller utbildning och kompetensutveckling för anställda så har problemen blivit kända med kranförare som inte kunnat utbilda sig i Finland p g a att utbildningen går enbart på finska. De som sedan har utbildat sig i Sverige har inte blivit godkända av finska myndigheter.

Flera företagare påpekar också att reklammaterial som är viktigt i marknadsföringen av nya produkter kommer enbart på finska och därför måste slängas. Detta material kan omfatta både skyltmaterial och foldrar och vara av mycket hög kvalitet, men omöjligt att använda på den åländska marknaden, vilket givetvis kan inverka på försäljning och utveckling av företaget. Detta gäller också olika kampanjer där finska företag skickar ut försäljare försedda med olika

kampanjmaterial för t ex nya produkter. Eftersom försäljarna är finsktalande och materialet finskt kan man inte heller utnyttja detta aktiva säljstöd.

Omvänt är det så att åländska företagare som säljer på den finska marknaden måste ha produktinformation mm på finska. Åländska företagare som säljer på den finska marknaden kan också ta hjälp av finska företag för marknadsföring mm.

Dessa företagare måste kunna finska bra. Det gäller även företagare inom turistbranschen som har direktkontakter med researrangörer i Finland.

När det gäller den finska massturismen där Åland är en lågprisdestination, har branschundersökningar visat att dessa turister tycker att det är problem med att man inte alltid kan göra sig förstådd på Åland. Turistföretagaren anser därför att det är viktigt att de finska turisterna ska kunna bemötas på finska på Åland även om man inte kräver flytande finska. " Ju bättre vi kan kommunicera med finnarna - desto nöjdare kunder har vi".

På Ålands handelskammare har man även problem med att arrangera kurser och utbildning för företagen p g av att det är svårt att få tag i svenskspråkiga lärare i Finland. Det var mycket svårt att hitta någon lärare för utbildning i den nya skattelagstiftningen.

När den centrala handelskammaren i Finland ordnade kurser för de viktiga revisionsutskotten gavs kurserna också enbart på finska.

Från Arbetsgivarförbundet kommer ca hälften av informationen på svenska, men den mer utförliga informationen, rådgivning, handböcker, kurser - det är på finska.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dyl på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

De större företagen får den mesta informationen på finska från olika myndigheter. Det har hänt i enstaka fall att de bett om översättningar.

De små och medelstora företagen har samtliga fått material på finska från olika agenturer i Finland och upprepade gånger försökt få på svenska. Detta material kan gälla produktkataloger, produktinformation, bruksanvisningar, handböcker, monteringsanvisningar, forsedlar, orderbekräftelser, fakturor mm.

Det finns exempel på företagare som vägrat betala fakturan om den inte är på svenska. Produktinformation och produktkataloger försöker man skaffa sig från Sverige i det fall det någorlunda överensstämmer med finska motsvarigheter. Bruksanvisningar ska ju enligt lag finnas på svenska men det gör de dock långt ifrån alltid. Trots upprepade påstötningar kan bruksanvisningar utebli eller i vissa fall komma ett halvår senare. Dessutom kan ett företag i Finland bara strunta i att höra av sig om den åländska köparen också kräver bruksanvisning på svenska och ordern anses för liten. Samme företagare påpekar "att den som tror på överdriven artighet i affärlivet kommer snart underfund om att ju mer pengar det handlar om desto artigare blir man".

En annan företagare uttrycker det så här " när vi skulle söka kontakter då hade vi behov av hjälp med finskan, men nu då vi är etablerade så säljer de på vårt språk".

Förutom uppräknade exempel finns något som heter servicemeddelanden och som beskriver hur t ex en motor ska skötas innan den tas i bruk. Dessa servicemeddelanden är på finska och har inte gått att få på svenska trots påpekanden om att fel i hanteringen kan utgöra fara för kunden och dessutom förstöra motorn.

Detsamma gäller det redan nämnda reklamaterialet. När en företagare påpekat att han ville ha det på svenska fick han svaret att klistra över en lapp med svensk text i stället. En annan företagare skickade envist tillbaka reklammaterial i ofrankerade kuvert. I vissa fall har man via kontakter i Sverige kunnat få tag i produktinformationen på svenska.

En företagare berättar att en tyskt lågprisföretag som etablerat sig i Finland konsekvent använder likvärdig information på svenska och finska på sina produkter.

Inom byggsektorn är byggnormernas tilläggsanvisningar ett problem. Byggnormerna finns på svenska men tilläggsanvisningarna finns på finska. Företagare har vid upprepade tillfällen bett att få detta på svenska, men tillsvidare finns bara mindre delar översatta framförallt genom branschorganisationernas försorg.

Handelskammaren är också engagerad i ansträngningarna att få tilläggsanvisningar på svenska inom byggsektorn. Dessutom är det problem med kompetensutvecklingen för olika områden inom byggsektorn där kurser om nya material och metoder enbart ges på finska och där handböcker och litteratur även är på finska.

På Landskapsstyrelsen har frågan om tilläggsanvisningarna tagits upp åtskilliga gånger och man är mycket medveten om problematiken. Att översätta tilläggsnormerna anses dock vara för dyrt. Man har också inom Landskapsstyrelsen diskuterat förslaget att ta över de svenska byggnormerna helt och hållet och därmed de svenska tilläggsanvisningarna. Men ett problem med att ta över de svenska normerna är då bl a att dessa byggnormer i sin tur bygger på andra svenska lagar och normer. Diskussionen fortsätter.

Fråga: Händer det oftare nu är för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska?

De större företagen påpekar att informationsmängderna överhuvudtaget ökat de senaste åren och att det därför är svårt att avgöra om informationen på finska ökat mer än annan information.

De små och medelstora företagen är överens om att det inte blir bättre.

Finlandssvenska företagare kräver inte att få reklammaterial och information på svenska och då blir ålänningarna helt ensamma om att kräva detta och dessutom har man en mycket liten marknad på Åland.

En företagare, aktiv i Svenska Köpmannaförbundet drev under flera år kampanjer för att svenskan skulle vara likvärdig med finskan och att det därför borde finnas svensk text på varorna och svensk produktinformation, men han upplevde inte att det var till någon större nytta.

5.6 Länsstyrelsen, statliga verksamheter

Fråga: Språkkunskaper i finska?

De intervjuade personernas kunskaper i finska är nöjaktiga till mycket goda.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbete/företag?

För att kunna bli statlig tjänsteman på Åland måste man ha svenska som modersmål eller intyg över att fullständigt behärska svenska. Det är grundkravet för att få en statlig tjänst. När det gäller krav på kunskaper finska så är det enbart vissa tjänstemän som ska ha kunskaper i finska - nöjaktiga kunskaper i finska. Det kravet finns för att man ska kunna ge service även till personer med finska som modersmål, som ska kunna vända sig till statliga myndigheter i landskapet och få service på finska.

I samband med att den nya språklagen träder i kraft 2004 kommer språkkunskaperna i finska för tjänstemän för Ålands del att regleras i en särskild förordning (detta gäller enbart statliga tjänstemän) uppger Sten Palmgren, sekreterare i språkutredningen.

Länsstyrelsen genomförde under 1995 "En kartläggning av språkdräkten i de skivelser som anländer till de statliga ämbetsverken". Enligt landshövdingen Peter Lindbäck är resultatet av denna undersökning fortfarande aktuellt.

1995 framkom att det mesta av den viktiga informationen som behövdes kom enbart på finska.

I en sammanfattning över situationen som förelades justitieminister Johannes Koskinen vid hans besök på Åland 1999 står det att:

- "Datorprogram, dataregister och stödinformation föreligger huvudsakligen och endast på finska."
- "Den dagliga kontakten (allt från e-mail till skriftlig information och anvisningar) sker och tillhandahålles enbart på finska"

Där står också :

- " att de anställda inte kan vidareutbilda sig på svenska"
- " att många anställda inte kan arbeta med föreliggande datasystem"
- " att stödinformation, anvisningar mm förblir olästa"
- " att information inte vidareförmedlas till den åländska allmänheten"

I dag har dock situationen blivit bättre än den var 1995, när det gäller dataprogram och dataregister. Till exempel de dataprogram och dataregister som lantbruksenheten arbetar med är numera tvåspråkiga. Det nya bokförings- och fordonsbeskattningsprogrammen har man själva skraddarsytt och därmed kunnat göra svenskspråkiga.

De intervjuer som gjorts i maj-juni i år bekräftar bilden i övrigt.

De som intervjuats är också överens om att de behöver kunna finska i det dagliga arbetet.

Några exempel:

- Luftfartsverkets möten går enbart på finska. Kontakter tas enbart på finska, direktiv kommer enbart på finska.
- Säkerhetsföreskrifterna finns också enbart på finska och när övningar hålls för flygplatspersonalen försöker man att hjälpligt tolka föreskrifterna för att kunna genomföra övningarna. Upprepade försök har gjorts att få föreskrifterna på svenska.
- Det är också ett krav att flygledarna ska kunna tala finska förutom engelska..
- Mariehamns flygplats är en internationell flygplats och flygledarna talar engelska med samtliga flyg utom inrikesflyg från Finland - detta gäller huvudsakligen mindre flyg men även Finnair får service på finska. Däremot får mindre flygplan från Sverige sällan service på svenska från Mariehamns flygledartorn. Den kommunikationen går på engelska liksom för övriga flyg från utlandet.
- Eftersom flygledarna har varierande kunskaper i svenska har det varit flera incidenter då flygledarna inte förstått den enbart svenskspråkiga flygplatspersonalen och tvärtom.

För tullen behövs finskan i kontakterna med Tullstyrelsen och andra myndigheter. Detsamma gäller kontakten med andra tulldistrikt. Bland tullpersonalen finns mycket varierande kunskaper i finska, från fullständig tvåspråkighet till att man inte kan någon finska alls.

Efter EU-inträdet har behovet av att kunna engelska också ökat.

Direktiv och de flesta handböcker finns på båda språken.

Viktig information översätts från finska till svenska internt för den personal som inte behärskar finska. Personaltidningen är helt på finska men innehåller ofta någon artikel på svenska.

Tullstyrelsens kundtidning är enbart på finska.

Tullens datasystem är på finska men där har man förhoppningar om att de nya systemen blir tvåspråkiga.

Informationsmaterial som ska gå ut till kunderna ska finnas på svenska. Misstag har dock hänt när laboratorierapporter skickats ut på finska till svenskspråkiga kunder.

Internt från Tullstyrelsens förvaltningsavdelning kommer materialet mer sporadiskt på svenska. Budgetförhandlingarna med distriktet går dock på svenska.

På Tingsrätten behöver man också kunna finska. En tingsdomare måste kunna finska i rätten, men även i andra sammanhang behövs finska t ex för att kunna följa med den vetenskapliga debatten inom juridiken. Det mesta av materialet som kommer från Justitieministeriet är på finska. Detta gäller även personaltidningen med nyheter om lagstiftning, arbetsmetoder, mm. De färdiga lagtexterna och riksdagshandlingarna finns dock alltid på svenska.

För den svenskspråkiga kanslipersonalen kan det bli problem när direktiv om hur de ska handlägga ärenden kommer enbart på finska. Sådant översätts då internt eftersom det inte går att få det på svenska på annat sätt.

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp?

Varierande kunskaper i finska gör att man hanterar situationen på olika sätt. Den som kan flytande finska har inga problem och hjälper också till med att i mån av tid översätta viktigt material. Den som har sämre kunskaper i finska får lita till hjälp från andra för översättningar. Eller använda mycket tid till att försöka ta sig igenom texter med hjälp av lexikon. Andra skaffar sig information och kunskaper så långt möjligt och tillämpligt från Sverige.

En metod som tillämpas är att försöka hitta svenskspråkiga personer på respektive ministerium för att med hjälp av dessa orientera sig i ärenden och få nyheter och underhandsinformation.

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget

Enligt landshövding Peter Lindbäck kan språkfrågan indelas i två problemområden för de statliga verksamheterna;:

- dels det sätt på vilket statens enheter förmår betjäna ålänningarna på svenska. och
- dels det sätt på vilket statens myndigheter på Åland ges möjlighet, av sina respektive modermyndigheter i riket, att arbeta, verka och vidareutbilda sig på svenska.

1996 gjordes en undersökning inom de statliga verksamheterna på Åland för att bli kartlägga frågan om hinder för kompetensutveckling. Av denna kartläggning framgick att den interna skolningen, kurser mm ges huvudsakligen eller enbart på finska.

Av de intervjuer som gjorts framgår att det fortfarande förhåller sig på detta sätt.

Flygledarkurser finns enbart på finska, med höga krav på språkkunskaperna i finska. Brandkurser ges också enbart på finska och därför har fälthållningspersonalen på Mariehamns flygplats deltagit i kurser i Sverige (Skavsta).

Inom tullen är grundutbildning ett krav för att få ordinarie tjänst. Tullskolan i Helsingfors har dock enbart undervisning på finska och därför har två tjänstemän från Åland i stället fått utbildning i Sverige.

Kursen om den nya bilbeskattningen gavs enbart på finska liksom andra kurser som anordnas i samband med förändringar i verksamheten. När det gäller gränstullsarbetet har man dock avtal med mälardalsregionen och har kunnat skicka personal till Sverige för utbildning.

Den av justitieministeriet anordnade utbildningen sker i allmänhet på finska. Undantagsvis anordnas utbildning även på svenska. Den vetenskapliga litteraturen publiceras till största delen på finska. Dessutom kommer ministeriets anvisningar inom olika områden ofta enbart på finska.

När det gäller utbildning för de företagssaneringsärenden som handläggs vid Ålands tingsrätt finns kurser enbart på finska och det finns heller ingen litteratur på svenska.

1999 anmälde tingsdomare Gustaf Nymalm till JK att kallelser till utbildningar om den reviderade strafflagen och den nya offentlighetslagstiftningen skickades enbart på finska och att utbildningarna anordnades enbart på finska.

I svaret som kom i november 2001 från JK hänvisas till bristande resurser på justitieministeriet när det gäller utbildningar och informationstillfällen men påpekas att kallelserna i fortsättningen skall vara på svenska (enl 36,38§§ i självstyrelselagen).

Sammanfattningsvis uppfattas utbildning och kompetensutveckling som ett stort problem inom de statliga verksamheterna på grund av att intern skolning, kurser, informationstillfällen, konferenser mm huvudsakligen går på finska. Detsamma gäller facklitteratur,

informationsmaterial, facktidskrifter, personaltidningar, anvisningar mm som är av betydelse för att upprätthålla och utveckla kunskaper inom de olika verksamhetsområdena.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dyl på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

Detta praktiseras överallt med varierande framgång.

Inom luftfartsverket har det ingen eller mycket ringa effekt att skicka tillbaka officiella handlingar för översättning - handlingarna returneras oöversatta.

På tingsrätten har man erfarenhet av att tidigare konsekvent ha skickat tillbaka allt material som varit på finska - detta fick så småningom den effekten att det blev allt vanligare att material kom på svenska direkt.

Sedan flera år har man inte krävt detta från tingsrätten och nu är det inte mycket material som kommer på svenska. Som en följd av detta JK anmälde justitieministeriet för att de skickat material på finska i strid med den åländska självstyrelselagstiftningen.

Inom tullen försöker man också trycka på genom att påpeka att en viss skrivelse behövs på svenska och man upplever att det har blivit en förbättring. Dels får man materialet översatt, dels kommer mer på svenska direkt.

Tullstyrelsen håller för närvarande på att utveckla en utförligare svensk information på internet, bl. a om skattegränsen.

Fråga: Händer det oftare nu än för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska?

På Mariehamns flygplats bedömer man att det inte blivit bättre.

Det senaste påpekandet till luftfartsverket från Mariehamns flygplats, gällde att man inte ville ta i bruk nya bestämmelser innan de kommit på svenska. Svaret på påpekandet var att eftersom Mariehamns flygplats är en internationell flygplats så måste bestämmelserna tas i bruk ändå. Skriftväxlingen fortsätter.

Inom tullen ser man en förbättring, men mycket eget arbete ligger bakom. t ex att alltid påpeka och begära svensk översättning, t ex den arbetsbok som tagits fram för att föra en intern värdediskussion och som kom enbart på finska. Efter påpekanden kom den i svensk version i lika snyggt utförande som den finska. Samma sak hände med en handbok om det nya lönesystemet, som också var bara på finska. Där hjälpte man själv till med att översätta en del material.

På tingsrätten upplever man att det är sämre nu än förr. Motiveringen till att justitieministeriet inte översätter material till svenska är brist på resurser.

5.7. Ålands kommunförbund

Fråga: Språkkunskaper i finska?

Den som intervjuats har elementära språkkunskaper i finska.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbete/företag?

Den intervjuade har inte personligen upplevt att han måste kunna finska och eftersom alla kommuner på Åland är enspråkigt svenska ska de kommunanställda därför inte heller behöva kunna finska. Den kommunala verksamheten handlar mest om sociala frågor och skolfrågor och då ska man inte behöva kunna finska för att sköta detta.

Finlands kommunförbund är officiellt tvåspråkigt men med finska som arbetspråk. Det finns dock ett nätverk av svenskspråkiga som sköter svenskspråkig service och ett svenskspråkigt sekretariat där dom talar svenska.

Men, generellt om man ska ha kontakter med finska myndigheter så bör man nog kunna finska.

Kontakter med finska myndigheter tas i första hand på svenska så långt det går.

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp?

Har låtit översätta viktiga skrivelser till svenska

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget?

Den kommunala konsumentrådgivningen, ekonomiska rådgivningen och skuldrådgivningen hör till riksdagens lagstiftningsbehörighet och sköts av Ålands kommunförbund för kommunernas räkning. Konsumentverket i Finland är den myndighet som övervakar verksamheten. Den specialiserade fortbildning som är nödvändig för att upprätthålla tillräcklig kompetens av serviceutbudet ges uteslutande på finska. Eftersom konsumentrådgivningen blivit alltmer komplicerad finns stort behov av kompetenshöjning och vidareutbildning. Konsumentrådgivarnas arbete handlar idag inte om att ge råd om strykjärn utan om större frågor som t ex rör försäkringar och bilköp. Skuldrådgivningen handlar till största delen om att hjälpa enskilda att sanera sin ekonomi. Sedan gäller det att få detta stadfäst av tingsrätten. Broschyrer till allmänheten finns dock på svenska.

De kommunanställda får vidareutbildning och kompetensutveckling genom det åländska kommunförbundet. År 2002 deltog ca 700 personer i kurser. Det åländska förbundet ordnar fortbildningen lokalt men tar ofta lärare från Sverige.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dyl på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

Eftersom Åland har lagstiftningsbehörighet inom den kommunala sektorn har det åländska förbundet inte haft så mycket myndighetskontakter i Finland. Genom den s k blankettlagstiftningen upplever man dock att man blivit mer beroende av finska myndigheter.

Skrivelser på finska kommer till förbundskontoret, men det mesta slängs. Många viktiga rapporter, analyser etc vilka rör förändringar av rikslagstiftningen översätts överhuvudtaget inte utan kompletteras i bästa fall med en sammanfattning på svenska. Även om muntlig information på svenska finns att tillgå är det inte ovanligt att skriftlig dokumentation på svenska saknas. Viktigare skrivelser som rör kommunerna som t ex en rapport om tonnagebeskattningen måste dock skickas till översättning. Som arbetsgivarorganisation har man egna avtal men eftersom basen utgörs av de finska riksavtalen följs dessa och det kan dröja innan de översätts till svenska. Förbundet bekostar i dagsläget inte någon översättning av dem.

Hit kommer också viss lokal statlig information på finska om kommunala angelägenheter t ex information om arbetarskydd.

Fråga: Händer det oftare nu är för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska?

Eftersom det gäller bara några år är det svårt att bedöma.

5.8 Ålands idrottsförbund

Fråga: Språkkunskaper i finska?

Den intervjuade kan finska på en medelgod nivå och klarar sig till vardags.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbete/företag?

Idrottsförbundet har kontakter mot landskapsstyrelsen som är enbart svenskspråkigt och på den nationella nivån mot Finlands idrott, där en hel del kan svenska.

Ålands idrottsförbund är en takorganisation för den åländska idrotten och har kontakter med de finska och nordiska centralorganisationerna. Men man kommunicerar även en del med den centrala svensk-finska idrottsorganisationen som försöker skydda det svenska språket.

På lokal nivå har man mycket kontakter med Svenskfinland, framförallt när det gäller friidrott, skidning, orientering osv.

I de flesta fall fungerar det med svenska i kontakterna med idrottsorganisationerna. Annars klarar man sig långt med idrottsspråket - ett slags esperanto med väldigt mycket låneuttryck. Inom idrotten har det alltid varit på det sättet. Den som skickas till ett idrottsevenemang och träffar människor med alla möjliga språk måste försöka göra sig förstådd.

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp?

Den intervjuade klarar sig oftast själv men det kan hända att han behöver hjälp när formulär på finska behöver fyllas i.

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget/organisationen?

Det är inte så många som åker till Finland på utbildning. Idrottsförbundet utnyttjar mer Sverige än Finland för utbildningar. I Sverige har idrotten ett eget studieförbund. Man skickar ungdomar till Sverige på ren utbildning men även på träningsläger.

Ålänningarna kan vara med på träningsläger i Sverige och betalar en avgift som andra.

Inom idrotten försöker man hjälpa och stötta varandra överallt.

Det är bara på den riktigt höga nivån som man inte är beredd att läcka ut information om träningsmetoder mm. Men när det gäller utbildning så är det inga problem. På högsta elitnivå - då handlar det om forskningsresultat som man har betalat dyrt för och då är man inte beredd att släppa den informationen direkt.

Åländska elitidrottare tenderar att söka sig ännu längre bort av olika skäl - till Europa eller Afrika. De finner inte de riktiga förutsättningarna hemma utan måste alltid ha tillgång till det bästa och då flyttar de dit där det finns.

Idrotten är väldigt internationell. Man söker sig dit man själv trivs bäst och där man får bästa möjliga uppbackning.

När småknattarna åker på träningsläger så är det mer blandat. Idrottsförbundet försöker sätta en gräns så att man inte börjar åka för tidigt med dem. Man har en gräns vid 12 år, då man börjar resa. Annars så har de kanske upplevt allting och sett alla orter när de är 12 år och då blir det inte så intressant att fortsätta. För att förkorta restider och annat så har man lagt en hel del seriespel inom lagidrotterna i Uppland. Dels är det billigare och dels sparar man tid. Vill de mäta sig på nationell nivå så måste de naturligtvis ta sig till fastlandet, vilket är betydligt dyrare och kräver mera restid.

I det stora hela så fungerar idrotten mot fastlandet väl. Om man inte kan kommunicera på ett gemensamt språk så brukar man se till att någon finns på plats och hämtar upp och förklarar. Det är sällan ett stort är problem. Dock är resekostnaderna ett stort problem.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dyl på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

Det kommer en del material på finska, men det finns för det mesta någon inom den egna organisationen som är tillräckligt kunnig så att man klarar av det.

Vill man ha bra idrottare så är man tvungen att se till att materialet kommer på ett förståeligt språk - det är en trygghetsfaktor som är A och O. Det kan mycket väl hända att det kommer material till Åland på finska, men då översätts det av de lokala organisationerna.

Finskan är ju inget världsspråk inom idrotten, så finnarna har väldigt lätt att ta till engelskan.

Man har ett gemensamt intresse inom idrotten att kunna beskriva vad den andra ska göra - och då ser man ju till att den andra förstår.

På idrottsförbundet har man haft väldigt lite problem.

Fråga: Händer det oftare nu är för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska?

Den intervjuade har inte lång erfarenhet på sin tjänst, men hittills har hans kontakter med fastlandet skett enbart på svenska med engelskan som reservspråk.

5.9 Kyrkan

Avsikten var att även någon kyrklig myndighet skulle medtas i intervjuundersökningen. Kyrkoherden i Eckerö församling Mårten Andersson, vilken även är kontraktsprost vid Ålands prosteri har därför svarat på intervjufrågorna, men då detta svar inte kunde medtas i rapporten på grund av praktiska problem har hans svar fogats till som bilaga.

Fråga: Språkkunskaper i finska?

Den intervjuade har fullständiga kunskaper i finska.

Fråga: Behöver du någon gång kunna finska för att sköta ditt arbetsföretag?

Ja, i kundkontakter och i kontakter med andra församlingar i riket samt för att ta del av den information som kommer.

Fråga: Klarar du av det själv eller behöver du hjälp?

Den intervjuade klarar sig själv.

Fråga: Är det ett hinder för kompetensutveckling/karriär att inte kunna finska/Hinder för utveckling av företaget.

Svaret är nej.

Fråga: Om det gäller skrivelser/informationstexter o dylikt på finska - har du då bett att få det översatt av myndighet eller företag?

Det behövs inte, de kyrkliga texterna är oftast tvåspråkiga ibland kan man få vänta på den svenska översättningen men den kommer. Det kommer stora mängder reklam till församlingarna på finska dock är det mesta icke relevanta saker.

Fråga: Händer det oftare nu än för några år sedan att det kommer skrivelser/information på enbart finska?

Mårten Andersson uppger att beställningar och förfrågningar kommer oftare på finska nu än tidigare.

Fråga: Har du förslag på hur man skulle kunna förbättra/lösa situationen?

Genom att returnera försändelserna och uppmana avsändaren att översätta texten till svenska, hjälper inte det så avstår man helt enkel från den firmans tjänster. I kontakter med myndigheter finns lagliga påtryckningsmöjligheter att tillgripa.